یادداشت

سه‌گانه‌ای درباره اینکه گذشته چگونه آینده را تسخیر می‌کند

نهادهای قفل‌شده؛ از استخراج ثروت تا استخراج معنا

عیسی بزرگ‌زاده: گذشته چگونه آینده را تسخیر می‌کند؟ در سه‌گانه‌ای با سه یادداشت به پاسخ این پرسش می‌پردازم.

نخستین بخش از این سه‌گانه به قفل‌شدگی نهادی می‌پردازد؛ وقتی موانع گذشته، مسیر توسعه آینده را گروگان می‌گیرد. در سرنوشت ملت‌ها، گاه هزینه تغییر در کوتاه‌مدت از هزینه ظاهری تداوم بیشتر می‌نماید؛ اما این توهمی فریبنده است. هزینه‌های پنهان را از حساب امروز حذف می‌کند و به آینده حواله می‌دهد.

قفل‌شدگی نهادی همین‌جاست؛ ماندن در کژراهه از بیم دشواری تغییر مسیر توسعه؛ حتی آن‌گاه که می‌دانیم ادامه راه، چیزی جز راه‌پیمایی آرام به سوی توسعه‌نیافتگی نیست.

قفل‌شدگی نهادی یعنی گذشته، آینده را تسخیر کند؛ یعنی توسعه امروز، اسیر تصمیم‌های دیروز بمانند. یعنی نهادها با فلسفه وجودی خویش بستیزند و دستگاه‌های اجرائی، رسالت خود را در پاسداری از پایداری سرزمین و زیست‌بوم نقض کنند.

یعنی ماندن در ورطه به جای جستن از آن، کژپسندی در تصمیم‌سازی از بیم پیامدهای راستی و خوگرفتن چشم‌ها به کم‌نوری، تا آنجا که تابش نور، نه نوید رهایی که تهدیدی برای آرامش عادت‌کرده به نظر برسد.

در این وضعیت، نهادها دیگر ابزار حل مسئله نیستند؛ خود به بخشی از مسئله و ماشین بازتولید ناپایداری بدل می‌شوند. راه‌حل‌های دیروز نیز به موانع توسعه فردا تبدیل می‌شوند.

این قفل در پیوند دولت بزرگ، اقتصاد رانتی، دیوان‌سالاری متراکم، نفوذ ذی‌نفعان، توزیع امتیازها و ضعف پاسخ‌گویی استحکام می‌یابد. پروژه‌ای نه از سر باور به ضرورت آن، بلکه از ترس هزینه توقف، ادامه می‌یابد؛ سیاستی نه به پشتوانه شواهد، بلکه برای گریز از پذیرش شکست، تکرار می‌شود.

اصلاح ریل‌گذاری توسعه، هزینه‌های متمرکز و فوری را بر دوش گروه‌های سازمان‌یافته می‌گذارد، اما منافع پراکنده و بلندمدت آن به جامعه می‌رسد. از همین رو، هر اصلاح، منافع تثبیت‌شده‌ای را می‌آشوبد و هر عقب‌نشینی، راه اصلاح بعدی را دشوارتر می‌کند؛ تا جایی که تداوم وضعیت کنونی، حتی با وجود زیان‌های انباشته، عقلانی جلوه می‌کند اما ناخوش‌ترین مرحله، کوچ قفل‌شدگی از ساختار تصمیم‌گیری به ساحت ذهن تصمیم‌گیران است. ناکارآمدی به رفتار روزمره بدل می‌شود؛ سکون به نام مصلحت توجیه می‌شود؛ بی‌کنشی فضیلت مدیریتی می‌شود؛ فساد اجتناب‌ناپذیر و اصلاح، رؤیایی دوردست انگاشته می‌شود.

دردناک‌تر آنکه همگان همه‌چیز را می‌دانند، حتی راه‌رفتن را؛ اما کسی را یارای گشودن قفل‌ها نیست. می‌دانیم تورم در صدر دردهای اقتصاد ما ایستاده است، اما همچنان بر آتش نقدینگی می‌افزاییم؛ می‌دانیم بانک‌های ناتراز و سازوکارهای معیوب بانکی، منابع امروز و فرصت‌های فردای این سرزمین را به یغما برده‌اند، اما به‌جای گشودن گره، بر تداوم آن می‌دمیم؛ می‌دانیم آبخوان‌ها تهی است و آب نداریم، اما بر کلان‌شهرهای بحران‌زده بار می‌نهیم و جمعیت می‌افزاییم.

می‌دانیم، هشدار می‌شنویم، گزارش می‌خوانیم، راه‌حل می‌شناسیم؛ اما چنان رفتار می‌کنیم که گویی دانستن، هیچ مسئولیتی به دنبال ندارد. این دیگر صرفا ندانستن نیست؛ ناتوانی نهادی در تبدیل دانایی به اراده و اراده به تغییر است.

داگلاس نورث با مفهوم وابستگی به مسیر و بازدهی فزاینده نهادها، و پل دیوید در قفل‌شدگی فناوری، همین قفل‌شدگی را نشان دادند. انتخاب‌های گذشته می‌توانند حتی در برابر گزینه کارآمدتر، مسیر مسلط بسازند.

توسعه با تعویض مدیران یا انباشت قوانین تازه حاصل نمی‌شود؛ باید سازوکار تولید و بازتولید منافع، توزیع اختیار، تصمیم و پاسخ‌ناپذیری را دگرگون کرد؛ هزینه پافشاری بر خطا را افزایش و هزینه اصلاح را کاهش داد.

وگرنه ناکارآمدی و محافظه‌کاری، یکدیگر را بازتولید خواهند کرد؛ تا روزی که دیگر نه توان تغییر باقی مانده باشد و نه حتی تصور جهانی متفاوت اما آیا می‌توان قفل گذشته را گشود، پیش از آنکه آینده را کاملا به گروگان بگیرد؟

در یادداشت آینده این موضوع بیشتر واکاوی می‌شود.

«شرق» فشار ایالات متحده برای خروج اعضای بزرگ اوپک و تلاش برای فروپاشی این سازمان را بررسی می‌کند

آمریکا در اندیشه بازارگردانی نفت

شرق: آمریکا به دنبال ازکارانداختن اهرم کشورهای جهان سوم در بازار نفت است. سازمان اوپک که در تابستان ۱۹۶۰ در اعتراض به سیطره بی‌چون‌وچرای کشورهای ثروتمند و صنعتی در بازار نفت تشکیل شده و توانسته بود حدود نیمی از نفت جهان را تولید کند و با اهرم قیمت‌گذاری به تقابل جنگ اعراب و اسرائیل برود، حالا در معرض خطر فروپاشی است. خطری که با خروج برخی اعضای کوچک شروع شد و در اردیبهشت امسال به ازدست‌دادن یک تولیدکننده بزرگ یعنی امارات رسید. گذشته از امارات، تحریم سنگین و محاصره دریایی ایران، به عنوان یکی دیگر از اعضای بزرگ اوپک، سبب شده است صادرات نفت این تولیدکننده بزرگ اوپک تقریبا متوقف شود و حالا خبرها حاکی از آن است که آمریکا دو تولیدکننده بزرگ دیگر اوپک، یعنی عراق و ونزوئلا را برای خروج از این سازمان زیر فشار گذاشته است؛ اتفاقی که سبب می‌شود سهم اوپک از بازار نفت جهان به حدود ۲۰ درصد سقوط کند.

آمریکا به دنبال انحصار اهرم قیمت نفت

جنگ اعراب و اسرائیل در سال ۱۹۷۳ باعث شد کشورهای عربی تولیدکننده نفت و اوپک در اعتراض به این جنگ، تحریم‌های نفتی وضع کنند و قیمت نفت خام را بالا ببرند. اعتراضی که منجر به بحران اقتصادی در جهان شد و اوپک را به عنوان یک سازمان تأثیرگذار در بازار سر زبان‌ها انداخت، سازمانی که در اعتراض به انحصار کشورهای ثروتمند و صنعتی در بازار نفت ایجاد شد.

در تابستان ۱۹۶۰ میلادی ایران، عربستان سعودی، کویت و ونزوئلا در بغداد گرد هم آمدند تا سازمانی مشترک برای کشورهای تولیدکننده و صادرکننده نفت ایجاد کنند؛ سازمانی که بعدتر اوپک نام گرفت. اوپک در واقع تقابلی بود به سیطره بی‌چون‌وچرای کشورهای ثروتمند در بازار نفت جهان. در آن زمان «هفت خواهر» فرمانروای بی‌چون‌وچرای بازار نفت جهان به شمار می‌آمدند؛ هفت شرکت چندملیتی که بازار نفت را در سیطره کشورهای ثروتمند صنعتی قرار داده بودند. اوپک در این فضا متولد شد تا سهم کشورهای ضعیف تولیدکننده را از بازار نفت بازستاند. هفت شرکت چندملیتی Gulf oil، Chevron، Mobil، BP، Royal Dutch Shell، Esso و Texaco که پنج شرکت آن آمریکایی و دو شرکت انگلیسی بودند، در سال‌های آخر قرن نوزدهم و ابتدای قرن بیستم بازار نفت جهان را به تسخیر درآوردند و از آنجا که انگلیس بر مساحت وسیعی از جهان سلطه استعماری داشت، هفت خواهر توانستند امتیازات خیره‌کننده‌ای برای اکتشاف و استخراج نفت از کشورهای مستعمره به دست آورند. دراین‌میان شرکت بی‌پی انگلیس اصولا در ایران و بر مبنای امتیاز دارسی متولد شد اما پنج شرکت آمریکایی در زادگاه خود متولد شدند، چراکه در سال ۱۸۵۹ نفت در آمریکا کشف شده بود و این شرکت‌ها بعدا فعالیت خود را بین‌المللی کردند. در ۱۴ سپتامبر ۱۹۶۰ اما پنج کشور نفتی جهان سوم، علیه هفت خواهر و استعمار نفتی طغیان کردند و تصمیم گرفتند با اتحاد با یکدیگر سهم واقعی خود را از بازار نفت به دست آورند.

طغیان اوپک در ابتدا مورد توجه جهان قرار نگرفت، اما این سازمان تلاش کرد اعضای خود را بیشتر کند تا دست بالاتری در بازار نفت جهان پیدا کند؛ قطر، اندونزی، لیبی، امارات، الجزایر، نیجریه، اکوادور، آنگولا، گابن، گینه استوایی و کنگو کشورهایی بودند که بعدا به اوپک پیوستند. اوپک حدود ۴۰ درصد بازار نفت جهان و ۶۵ درصد ذخایر اثبات‌شده نفت جهان را در اختیار گرفت و با این وزنه، اندک‌اندک توانست در قیمت‌گذاری نفت مداخله کند، اما فرصت تاریخی که اوپک را بر سر زبان‌ها انداخت، جنگ اعراب و اسرائیل بود و اهرم فشاری که اوپک علیه اسرائیل و متحدانش به کار انداخت. در ششم اکتبر ۱۹۷۳ ارتش مصر به دنبال آن بود که از کانال سوئز عبور کند و سرزمین‌هایی را که شش سال پیش از آن به اسرائیل باخته بود، پس بگیرد. جنگ اسرائیل و مصر بالا گرفت و قاهره مجبور به عقب‌نشینی شد. سازمان کشورهای عرب صادرکننده نفت تصمیم گرفت در اعتراض به اسرائیل ماهانه پنج درصد تولید نفت خود را کاهش دهد تا قیمت نفت صعودی شود و دو حامی اسرائیل، یعنی آمریکا و هلند را تحریم نفتی کند. اوپک هم به این اعتراض نفتی پیوست و قیمت نفت چیزی حدود پنج برابر شد؛ این رویداد اولین شوک نفتی جهان لقب گرفت و به دنبال آن بحران اقتصادی در کشورهای صنعتی به وقوع پیوست. هرچند در آن زمان دنیا دیگر چندان درگیر مبارزات ضداستعماری نبود، ابراز قدرت کشورهای ضعیف‌تر در معادلات جهانی سبب شد سایر کشورهای تولیدکننده مواد خام تصمیم بگیرند از اوپک الگوبرداری کنند تا بتوانند مانع یکه‌تازی کشورهای صنعتی مصرف‌کننده مواد خام شوند. پس از این ماجرا بود که تلاش‌هایی برای شکل‌گیری سازمانی مشابه اوپک بین تولیدکنندگان قهوه، مس، فسفات و... شکل گرفت. با این حال کشورهای ثروتمند صنعتی هم از پا ننشستند و در واکنش به ابراز قدرت اوپک، تشکل‌هایی مانند گروه هفت و آژانس جهانی انرژی را تشکیل دادند که گروه هفت درواقع گروهی متشکل از هفت کشور صنعتی بود. همچنین جنگ اعراب و اسرائیل و بحران اقتصادی ناشی از آن و بازیگری مهم اوپک توانست بسیاری از موازنه‌های سیاسی و منطقه‌ای را تغییر دهد و آمریکا را به کشورهای عربی تولیدکننده نفت و به‌ویژه عربستان نزدیک کند. اوج‌گیری اوپک مدت زیادی به طول نینجامید و با ظهور تولیدکنندگان بزرگ نفت مانند آمریکا و روسیه و همچنین شکل‌گیری احزاب سیاسی برای کاهش سوخت فسیلی و توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر به‌ویژه در اروپا، اوپک را از تب‌وتاب اولیه انداخت.

گذشته از این، بروز اختلافات متعدد بین اعضای اوپک انسجام و هم‌گرایی اولیه را از بین برد و برخی اعضای آن، اوپک را ترک یا دست‌کم در دوره‌ای، عضویت خود را در این سازمان معلق کردند. در سال ۲۰۲۴ آنگولا از اوپک خارج شد و قطر در سال ۲۰۱۹ از عضویت در اوپک انصراف داد. اندونزی در سال ۲۰۰۹ اوپک را ترک کرد اما پس از یک وقفه هفت‌ساله دوباره به سازمان برگشت و سپس چند ماه بعد بلافاصله آن را ترک کرد. اکوادور در سال ۲۰۰۷ اوپک را ترک کرد اما دوباره در سال ۲۰۲۰ برگشت. گابن هم در شرایطی مشابه در سال ۱۹۹۵ عضویت خود را در اوپک معلق کرد اما پس از ۲۱ سال دوباره به این سازمان برگشت. در میان اعضایی که عضویت خود را در اوپک لغو کرده‌اند، اندونزی با تولید ۱.۴ تا ۱.۷ میلیون بشکه، سهم نسبتا درخورتوجهی در تولید نفت داشته است و قطر هرچند تولیدکننده بزرگ نفت محسوب نمی‌شود، سومین تولیدکننده بزرگ گاز جهان است. وزیر انرژی قطر در زمان ترک اوپک گفته بود کشورش یک تولیدکننده کوچک نفت است و ترجیح می‌دهد روی تولید گاز متمرکز شود؛ گازی که عمده آن از میدان مشترک با ایران یعنی پارس جنوبی تولید می‌شود.

پس از این اتفاق در اردیبهشت امسال امارات اوپک را ترک کرد؛ عضو مهم و تأثیرگذار در این سازمان. امارات تحت سهمیه اوپک روزانه ۳.۴ میلیون بشکه نفت تولید می‌کرد و سال‌هاست برای افزایش تولید نفت خود به بیشتر از پنج میلیون بشکه در روز سرمایه‌گذاری کرده؛ سرمایه‌گذاری‌ای که رقم آن تا ۱۵۰ میلیارد دلار گفته شده است اما سقف تولید این کشور در اوپک منجمد مانده بود و به همین دلیل گه‌گداری زمزمه خروج امارات از اوپک شنیده می‌شد؛ زمزمه‌هایی که این کشور مدام آن را تکذیب کرد. سرانجام ابوظبی در اردیبهشت امسال خبر داد از اوپک خارج شده است؛ خبری که برخی آن را تسویه‌حساب سیاسی با عربستان دانستند.

زلزله دوباره در اوپک

حالا در شرایطی که دو جنگ دیگر، یعنی جنگ روسیه و اوکراین و جنگ آمریکا و اسرائیل علیه ایران توانسته است قیمت‌های نفت را بار دیگر به بالای ۱۰۰ دلار به ازای هر بشکه برساند و اقتصاد جهان را متزلزل کند، آمریکا در اندیشه تضعیف یکی از مهم‌ترین اهرم‌های تأثیرگذاری کشورهای جهان سوم بر بازار نفت افتاده است. تضعیف اوپک که با خروج امارات از این سازمان در بهار سال جاری شتاب گرفته بود، با توقف صادرات نفت ایران به دنبال تشدید تحریم‌ها و محاصره دریایی ایران یکی دیگر از اعضای بزرگ اوپک را از میدان به در کرد و حالا خبرها حاکی از تشدید فشار آمریکا بر دو عضو بزرگ دیگر اوپک برای خروج از این سازمان است.

در همین زمینه رویترز به نقل از ۱۰ منبع آگاه خبر داد دولت ترامپ اوایل سال جاری میلادی ونزوئلا و عراق را برای خروج از اوپک زیر فشار گذاشته و مانع پرداخت حق عضویت سالانه ونزوئلا به این سازمان شده است. این در حالی است که عراق و ونزوئلا دو بنیان‌گذار اوپک به شمار می‌آیند.

دونالد ترامپ، رئیس‌جمهوری آمریکا، پیش از این بارها اوپک را متهم کرده بود قیمت نفت را به صورت غیرواقعی بالا نگه می‌دارد.

بر اساس این گزارش، فشار آمریکا بر ونزوئلا تا جایی پیش رفته است که محمد بن‌سلمان، ولیعهد عربستان سعودی، تابستان امسال مداخله و دولت ترامپ را متقاعد کرد این موضوع را بیش از این پیگیری نکند.

رویترز در ادامه افزوده است در عراق، علی فالح الزیدی، نخست‌وزیر، پس از گفت‌وگو با مقام‌های آمریکایی که او را به این اقدام تشویق کرده بودند، تابستان امسال در جلسه‌ای دولتی احتمال خروج کشورش از اوپک را مطرح کرد اما وزارت نفت عراق با این پیشنهاد مخالفت و الزیدی را متقاعد کرد عراق در این سازمان باقی بماند و به‌جای آن، افزایش سهمیه تولید نفت کشور را دنبال کند، اما آمریکا بر هر دو کشور اهرم فشار قدرتمندی دارد. واشینگتن پس از برکناری نیکلاس مادورو در ماه ژانویه، کنترل دسترسی ونزوئلا به منابع مالی دولتی این کشور را در اختیار گرفته است و درآمدهای نفتی عراق همچنان از طریق حسابی در بانک فدرال‌رزرو نیویورک منتقل می‌شود؛ سازوکاری که از زمان جنگ عراق در سال ۲۰۰۳ باقی مانده است. وزارت خارجه آمریکا به پرسش‌ها درباره اینکه آیا مانع پرداخت حق عضویت ونزوئلا در اوپک شده است یا خیر، پاسخ نداد. با این حال، این وزارتخانه تأیید کرد واشینگتن اختیار تصمیم‌گیری درباره نحوه استفاده ونزوئلا از منابع مالی دولتی را دارد؛ منابعی که اکنون در حسابی تحت کنترل آمریکا نگهداری می‌شوند و پس از برکناری مادورو ایجاد شده است. یک مقام وزارت خارجه آمریکا به رویترز گفت: «این وزارتخانه درخواست‌های پرداخت منابع مالی را از دولت موقت ونزوئلا دریافت و این درخواست‌ها را بررسی می‌کند؛ از جمله با تطبیق آنها با فهرست موارد مجاز و ممنوع برای استفاده از سپرده‌های دولتی خارجی». این مقام گفت ممکن است مقام‌های رده‌پایین‌تر آمریکایی اوایل سال جاری میلادی موضوع خروج از اوپک را با دولت ونزوئلا مطرح کرده باشند، اما «این موضوع در میان مسائلی نبوده است که مقام‌های ارشد مطرح کرده‌اند». این مقام افزود گفت‌وگوهای وزارت خارجه آمریکا با عراق هم «بر بهبود زیرساخت‌های انرژی برای افزایش تولید و انتقال انرژی متمرکز بوده است، نه اوپک». هرچند همچنان خروج عراق و ونزوئلا از اوپک به صورت رسمی اعلام نشده است، خروج این دو عضو بزرگ به همراه تداوم توقف صادرات نفت ایران می‌تواند سهم اوپک از بازار نفت را به‌شدت تضعیف کند.

خبر

دلایل خیز دوباره قیمت دلار

یک کارشناس اقتصاد افزایش هزینه‌های صادرات و واردات را از عوامل اصلی تشدید فشار بر بازار ارز دانست و با انتقاد از سیاست عرضه ۱۰ هزار دلار به ازای هر کارت ملی گفت: این سیاست قدیمی نتوانسته مانع افزایش نرخ ارز شود و بانک مرکزی باید به‌جای تکرار ابزارهای ناکارآمد، تأمین ارز مورد نیاز بخش تجارت و صنعت را در اولویت قرار دهد. بهاءالدین حسینی‌هاشمی با اشاره به افزایش قابل توجه نرخ ارز در بازار آزاد طی روزهای اخیر گفت: دو عامل در تحولات اخیر بازار ارز تأثیرگذار بوده است؛ نخست سیاست کنترل بازار از طریق عرضه ۱۰ هزار دلار به ازای هر کارت ملی و دوم موضوع تحریم مرکز مبادله ارز و طلای ایران.

او افزود: مردم و فعالان اقتصادی آشنایی چندانی با سازوکار فعالیت مرکز مبادله ندارند و ممکن است تصور کنند این مرکز محلی فیزیکی برای انجام معاملات ارزی است، درحالی‌که صادرکنندگان و واردکنندگان در این بستر با یکدیگر قرارداد می‌بندند، ارز را در محل دیگری تحویل می‌گیرند و در مقابل، واردات کالا انجام می‌دهند تا تعهدات ارزی خود را ایفا کنند؛ بنابراین آشنایی مردم با واقعیت‌های این سازوکار و درک آثار تحریم آن به زمان نیاز دارد و این تحریم نیز می‌تواند بر بازار ارز تأثیرگذار باشد. این کارشناس پولی و بانکی با انتقاد از تکرار سیاست عرضه ارز به ازای کارت ملی تصریح کرد: سیاست عرضه ۱۰ هزار دلار به ازای هر کارت ملی یک ابزار قدیمی و ناموفق است که دوباره به کار گرفته شده اما نتوانسته جلوی افزایش نرخ ارز را بگیرد و تاثیر قابل توجهی بر کنترل بازار نداشته است. حسینی‌هاشمی با تأکید بر اینکه یکی از عوامل مهم در تحولات بازار ارز، شرایط ناشی از محاصره دریایی است، گفت: این موضوع دو آسیب جدی به اقتصاد کشور وارد می‌کند؛ نخست اینکه امکان صادرات کالاهای نفتی و غیرنفتی را با محدودیت مواجه می‌کند و حتی صادرات کالاهای غیرنفتی نیز با دشواری روبه‌رو می‌شود و صادرات نفت هم با محدودیت‌های جدی مواجه خواهد شد و از سوی دیگر، انتقال کالا از مسیرهای ریلی و زمینی هزینه سنگینی به کشور تحمیل می‌کند. او ادامه داد: آسیب دوم، افزایش هزینه واردات کالاست؛ به‌گونه‌ای که در برخی موارد، هزینه تمام‌شده واردات و قیمت کالاها به‌شدت افزایش پیدا می‌کند. این دو عامل به‌تدریج آثار خود را در سطح عمومی قیمت‌ها و نرخ تورم نشان می‌دهند و اکنون نیز شاهد آشکارشدن این آثار هستیم.

جدول ۵۴۷۱ طراح: بیژن گورانی

افقی:

۱- قابلیت ارتجاعی دارد- کلفتی- دستگاهی در موسیقی اصیل ایرانی ۲- سجده‌شونده- یک درجه بالاتر از ستوان یکم- معبود ۳- از مصالح ساختمانی- از گونه‌های انفرادی اجرای نمایش در ایران- واحد اندازه‌گیری مسافت تقریبا معادل شش کیلومتر ۴- خاتون- قاتل- راه شاعرانه ۵- بدون آستر- معادل فارسی اقیانوس- بزرگوارتر ۶- شهرستانی در استان بوشهر- ذخیره‌کننده الکتریسیته ساکن- مقابل رفتن ۷- گیاه پرشاخه- بازکردن- مقابل شوخی ۸- رمانی کوتاه در فضایی روستایی اثر یان لیانکه، نویسنده چینی ۹- خواهر هادی- شهری در فارس- کندن علف‌های هرز ۱۰- طلبکار- مرتفع‌ترین آبشار جهان- مردار ۱۱- مادر حضرت محمد(ص)- جبران‌کردن- از راست به چپ ۱۲- یادداشت- پیامبر زره‌ساز- شهری در گیلان ۱۳- مجازات متقابل- همیشگی- نیم ۱۴- نمک- دایره‌المعارف فرانسوی- بی‌موقع ۱۵- سراینده مجموعه اشعار تاسیان و سیاه‌مشق- پهلوان اسطوره‌ای یونان- دهان

عمودی:

۱- دانشگاهی معتبر در انگلستان- زاهد گوشه‌نشین و تارک دنیا- من و شما ۲- انگشت ابهام- بهتر از نبود- دغلکار ۳- جادو- حرکت باد- تندرستی ۴- روشنایی- سلول- هدیه‌دادن ۵- درختی با چوب بسیار سخت- ساکنان محله- به‌هیچ‌وجه ۶- لاف و گزاف- از پوشاک زنانه- دندانه سوهان ۷- شبانگاه- از جزایر خلیج فارس- ماشین خاک‌برداری ۸- پرنده‌ای شکاری- از تقسیمات کشوری- قمقمه ۹- نامی دخترانه- هدف‌ها- درخت تسبیح ۱۰- نشانه جمع فارسی- نکند که- غلاف شمشیر ۱۱- جدا- بافته‌شده- بهشت ۱۲- رستگاری- بزرگداشت- موجود افسانه‌ای که به سراغ زن زائو می‌آید ۱۳- اهرم بازدارنده در پیروزی- آشکار و جلوه‌گر- با تفنگ پرتاب می‌شود ۱۴- اسراف‌کار- رازدار نیست- مسطح و هموار ۱۵- پاسخ منفی- تحفه‌ها- حالی‌شدن

حل سودوکو ۴۴۶۶

۵	۷	۱	۶	۳	۸	۲	۹	۴
۲	۳	۸	۹	۱	۴	۵	۶	۷
۹	۴	۶	۲	۷	۵	۱	۸	۳
۶	۸	۲	۴	۵	۳	۷	۱	۹
۷	۵	۴	۱	۹	۶	۳	۲	۸
۳	۱	۹	۸	۲	۷	۴	۵	۶
۱	۲	۳	۷	۶	۹	۸	۴	۵
۴	۶	۷	۵	۸	۲	۹	۳	۱
۸	۹	۵	۳	۴	۱	۶	۷	۲

۶	۲	۳	۴	۷	۹	۱	۸	۵
۴	۱	۵	۳	۸	۶	۲	۹	۷
۸	۹	۷	۱	۲	۵	۴	۶	۳
۷	۶	۲	۵	۴	۳	۹	۱	۸
۵	۴	۹	۷	۱	۸	۶	۳	۲
۳	۸	۱	۹	۶	۲	۵	۷	۴
۲	۳	۸	۶	۹	۴	۷	۵	۱
۱	۵	۶	۲	۳	۷	۸	۴	۹
۹	۷	۴	۸	۵	۱	۳	۲	۶

حل جدول ۵۴۷۰

	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
۱	ن	و	ع	■	چ	ا	ه	ب	ه	چ	ا	ه	■	د	ی
۲	ت	ی	ر	■	ا	ن	ش	ا	■	ا	ب	و	ه	و	ا
۳	■	ف	ش	ا	ر	ی	■	ش	ا	خ	ه	■	و	ل	د
۴	پ	ر	ی	ن	ت	■	د	و	م	ا	■	خ	ش	ا	ب
۵	ی	■	ا	ی	ر	م	ا	■	ح	ن	ب	ل	ی	■	و
۶	ا	ز	ن	ا	■	ت	ر	س	ا	■	م	س	ا	ع	د
۷	م	ر	■	ب	و	ر	ی	ا	■	س	پ	ه	ر	ی	■
۸	د	د	ر	■	س	ا	ن	چ	ی	ک	و	■	ی	ا	ن
۹	■	پ	ا	س	ا	ژ	■	م	ه	ی	س	ر	ه	د	م
۱۰	ا	ی	م	ن	ی	■	م	ه	ل	ک	■	ا	ی	ت	ا
۱۱	س	■	ه	ا	ل	ت	ر	■	ا	ه	و	ر	ا	■	ی
۱۲	م	د	ر	ن	■	ف	ا	ر	ق	■	ا	و	ب	ا	ش
۱۳	ا	ل	م	■	ت	ک	د	ی	■	ه	ز	ی	ن	ه	■
۱۴	ن	ا	ز	پ	ر	ی	■	ن	و	ر	د	■	د	ر	و
۱۵	ه	ل	■	ا	ش	ک	ل	گ	ر	ب	ه	■	ه	م	ه

سودوکو سخت ۴۴۶۷

زمان پیشنهادی: ۴۰ دقیقه

قانون‌های حل جدول سودوکو

۱- در هر سطر و ستون باید اعداد یک تا ۹ نوشته شود. بدیهی است که هیچ عددی نباید تکرار شود.

۲- در هر مربع ۳×۳ اعداد یک تا ۹ باید نوشته شود و در نتیجه هیچ عددی نباید تکرار شود.

	۲					۸		۷
		۸			۹			
۱					۵			
۳	۱			۹	۴			
	۷	۵		۱		۹	۳	
			۶	۵			۷	۱
			۳					۵
			۹			۴		
۸	۶						۹	

سودوکو ساده ۴۴۶۷

زمان پیشنهادی: ۲۰ دقیقه

سودوکو

سودوکو Sudoku یک واژه ترکیبی ژاپنی به معنای عددهای بی‌تکرار است و امروزه به جدولی از اعداد گفته می‌شود که به عنوان یک سرگرمی رایج در نشریات کشورهای مختلف به چاپ می‌رسد.

					۴	۹		
۷	۳							
۸	۶		۷		۹			۲
۱		۷		۴		۵		۹
۲			۹		۳			۶
۶		۳		۵		۷		۴
۳			۴		۷		۹	۱
							۶	۵
		۱	۵					